

รูปแบบการส่งเสริมบุคคลให้ประสบความสำเร็จในชีวิตด้วยหลักพุทธธรรม Model for Promoting People to Be Successful in Life with Buddhist Principles

ศักดิ์พงษ์ โสภจรรย์¹

Sakdipong Sopajorn¹

Received: 19 August 2025; Revised: 17 October 2025; Accepted: 17 October 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษารูปแบบการส่งเสริมบุคคลให้ประสบความสำเร็จในชีวิต 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมให้บุคคลประสบความสำเร็จในชีวิต 3) เพื่อบูรณาการรูปแบบการส่งเสริมบุคคลให้ประสบความสำเร็จในชีวิตด้วยหลักพุทธธรรม และ 4) เพื่อนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการส่งเสริมบุคคลให้ประสบความสำเร็จในชีวิตด้วยหลักพุทธธรรม รูปแบบการวิจัยเป็นเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 15 คน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1. รูปแบบการส่งเสริมบุคคลให้ประสบความสำเร็จในชีวิต พบว่า เป็นกระบวนการที่มุ่งเพิ่มพูนความรู้ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านทัศนคติและพฤติกรรมของบุคคล 3 ด้าน ประกอบด้วย การส่งเสริม 1) ด้านสติปัญญา 2) ด้านจิตใจ ความคิด ความรู้สึก และ 3) ด้านพฤติกรรม 2. หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมความสำเร็จในชีวิต พบว่า คำสอนของพระพุทธเจ้าที่มุ่งเน้นการส่งเสริมให้บุคคลเกิดภูมิปัญญา ปรับทัศนคติและพฤติกรรม ตามทางสายกลาง เพื่อมุ่งพัฒนาศักยภาพมนุษย์ สู่ความสุขที่ยั่งยืน ประกอบด้วย 1) หลักกัณฑ์ธรรม 4 2) หลักอิทธิบาท 4 และ 3) หลักฆราวาสธรรม 4 3. การบูรณาการรูปแบบการส่งเสริมบุคคลให้ประสบความสำเร็จในชีวิตด้วยหลักพุทธธรรม พบว่ารูปแบบการส่งเสริมบุคคลให้ประสบความสำเร็จในชีวิต ประกอบด้วย 1) การส่งเสริมด้านสติปัญญากับหลักหลักกัณฑ์ธรรม 4 เพื่อหล่อหลอมความคิด วิเคราะห์เป็นตัดสินใจได้ ด้วยคุณธรรม 2) การส่งเสริมด้านจิตใจด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อขับเคลื่อนชีวิตด้วยใจรัก เพียรคิด มุ่งมั่น และมีสติ และ 3) การส่งเสริมด้านพฤติกรรมด้วยหลักฆราวาสธรรม 4 เพื่อพัฒนาตนด้วยวินัย ซื่อสัตย์ อดทน ฝึกตน และเสียสละ สู่ความสำเร็จที่ยั่งยืน 4. องค์ความรู้ใหม่ที่ได้ SCFB MODEL: The Buddhist Integrative Model of Success through Cognitive, Feeling, and Behavior คือ รูปแบบการส่งเสริมบุคคลให้ประสบความสำเร็จโดยเน้นการบูรณาการทางพระพุทธศาสนาเพื่อความสำเร็จผ่านกระบวนการใช้สติปัญญา จิตใจ และพฤติกรรม

¹ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน; Mahamakut Buddhist University Isan Campus
Corresponding Author, Email: sakdipong789635@gmail.com

คำสำคัญ: รูปแบบการส่งเสริมบุคคล; ประสบความสำเร็จในชีวิต; หลักพุทธธรรม

Abstract

The objectives of this dissertation were: 1) examine models for promoting individual success in life; 2) explore Buddhist principles that contribute to personal success; 3) integrate these success-promotion models with Buddhist teachings; and 4) present a synthesized body of knowledge based on this integration. The research design was qualitative, using in-depth interviews with 15 key informants and analyzing the data using descriptive content analysis.

The results of the research showed that: 1) The model for promoting individual success in life emphasizes a transformative process aimed at enhancing knowledge and fostering changes in attitudes and behaviors. This model comprises three key dimensions: (1) cognitive development, focusing on intellectual and reflective capabilities; (2) feeling development, emphasizing emotional awareness, mental states, and intrinsic motivation; and (3) behavioral development, oriented toward ethical conduct and practical self-discipline. 2) The Buddhist principles that support life success center on cultivating wisdom, reshaping attitudes, and guiding behavior along the Middle Path. These principles include: (1) the Four Conditions of Accomplishment (Wutthidhamma), (2) the Four Bases of Spiritual Power (Iddhipāda), and (3) the Four Virtues for a Householder (Gharāvāsadhama). These teachings aim to develop human potential and lead to sustainable well-being. 3) The integration of success-promotion models with Buddhist principles reveals a comprehensive approach: (1) cognitive development is aligned with the Four Conditions of Accomplishment to foster critical thinking, ethical judgment, and intellectual clarity; (2) affective development is integrated with the Four Bases of Spiritual Power to instill enthusiasm, persistence, determination, and mindfulness; and (3) behavioral development corresponds with the Four Virtues for a Householder to nurture discipline, honesty, perseverance, self-training, and altruism-leading to sustainable and holistic success. 4) The resulting synthesis is conceptualized as the SCFB Model: The Buddhist Integrative Model of Success through Cognitive, Feeling, and Behavior. This model proposes a Buddhist-integrated approach to achieving success through the harmonization of intellectual growth, emotional maturity, and virtuous conduct.

Keywords: Model of Success Promotion; Life Success; Buddhist Principles

บทนำ

โลกยุคหลังการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 เป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อน อันเกิดจากปัจจัยหลากหลายที่ซ้อนทับกัน ทั้งความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี (Digital Disruption) และสภาพแวดล้อมโลกที่ผันผวน ไม่แน่นอน และคาดการณ์ได้ยาก เดิมทีสภาพเช่นนี้ถูกอธิบายด้วยแนวคิด VUCA World ซึ่งได้รับความนิยมในช่วงทศวรรษ 2000 แต่เมื่อเกิดวิกฤตโควิด-19 แนวคิด VUCA กลับไม่เพียงพอในการอธิบายสภาพการดำเนินชีวิตของมวลมนุษยชาติ จึงเกิดแนวคิด BANI World ของ Jamais Cascio ที่เน้นมิติความเปราะบาง (Brittle) ความวิตกกังวล (Anxious) ความไม่เป็นเชิงเส้น (Nonlinear) และความยากต่อการเข้าใจ (Incomprehensible) ซึ่งส่งผลต่อทั้งพฤติกรรมและสภาพจิตใจของผู้คน (ชูขวัญ รัตนพิทักษ์ธาดา และประทุมทอง ไตรรัตน์, 2566; Mugabe, 2022) ผลกระทบของ BANI World ปรากฏชัดในหลายด้าน เช่น ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล การถดถอยทางการเรียนรู้ในเด็กและเยาวชน ปัญหาสุขภาพจิตของนักเรียน นักศึกษา และบุคลากรทางการศึกษา รวมถึงการเพิ่มขึ้นของอาชญากรรม โดยเฉพาะอาชญากรรมทางออนไลน์ซึ่งมีอัตราสูงขึ้นอย่างก้าวกระโดด (สำนักงานกิจการยุติธรรม, 2565; สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, 2566) แม้จะมีผลกระทบเชิงลบ แต่ในอีกมิติหนึ่ง สังคมโลกยังคงให้ความสำคัญกับการพัฒนาความสุขมวลรวมประชาชาติ (Gross National Happiness: GNH) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าความสุขและคุณค่าของชีวิตไม่ได้วัดจากปัจจัยทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงสุขภาพกาย สุขภาพจิต ความสัมพันธ์ในสังคม ความไว้วางใจ และค่านิยมทางศาสนา (เปรมวดี คฤหเดช และคณะ, 2561; Madhavi Gaur, 2023)

แนวคิดเรื่องความสำเร็จ (Success) สามารถจำแนกได้เป็นสองมิติหลัก คือ ความสำเร็จทางโลก (โลกียธรรม) และความสำเร็จทางธรรม (โลกุตตรธรรม) โดยงานวิจัยนี้มุ่งเน้นมิติทางโลก หมายถึง การบรรลุเป้าหมายด้านอาชีพ การศึกษา สุขภาพ ความสัมพันธ์ และการพัฒนาตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs) ที่แบ่งความต้องการออกเป็น 5 ชั้น ได้แก่ ความต้องการทางกายภาพ ความมั่นคงปลอดภัย ความรักและการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม การได้รับการเคารพ และการบรรลุศักยภาพสูงสุดของตน (Self-actualization) (Maslow, 1987) นอกจากมาสโลว์แล้ว แนวคิดทางจิตวิทยาอื่น ๆ เช่น Growth Mindset (Dweck, 2006) และ Bloom's Taxonomy ทั้งสามด้าน ได้แก่ พุทธิพิสัย (Cognitive Domain) จิตพิสัย (Affective Domain) และทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) ล้วนมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความสำเร็จ โดยพุทธิพิสัยช่วยพัฒนากระบวนการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา จิตพิสัยช่วยสร้างแรงจูงใจและค่านิยมเชิงบวก ส่วนทักษะพิสัยช่วยให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพ (สุวิมล ว่องวานิช, 2562; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2563)

ในบริบทสังคมไทย พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญของการดำเนินชีวิต หลักพุทธธรรมไม่เพียงมุ่งให้บุคคลละเว้นความชั่วและทำความดี แต่ยังเน้นการพัฒนาจิตใจให้มีสติ ปัญญา และ

คุณธรรม ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานของความสำเร็จที่ยั่งยืน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2552) งานวิจัยหลายชิ้นได้ศึกษาเกี่ยวกับการนำหลักพุทธธรรมมาใช้เสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ การจัดการความเครียด และการพัฒนาตนเอง แต่ยังขาดการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับทฤษฎีทางจิตวิทยาอย่างเป็นระบบ (อรุณรัฐ ปุณยกนก, 2567; จิรัชญา เชียงกุล, 2566; พระกิตติคุณ สิริคุโณ, 2565; ชลวิทย์ เจียรจิตต์, 2560)

จากการทบทวนวรรณกรรม พบช่องว่างการวิจัย (Research Gap) ทางความรู้ (Knowledge Gap) ในด้านการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับแนวคิดทางจิตวิทยาและการพัฒนาตนเองและส่งเสริมให้บุคคลประสบความสำเร็จในชีวิต เนื่องด้วยการนำเอาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการส่งเสริมให้บุคคลประสบความสำเร็จในชีวิต จะสามารถช่วยให้บุคคลมีการพัฒนาทางจิตใจและสามารถเผชิญกับความท้าทายของชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อบุคคลสามารถหล่อหลอมตนเองให้เป็นผู้มีคุณธรรมและปัญญาจากหลักพุทธธรรม เขาย่อมจะสามารถประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนและสมดุลในทุกมิติของชีวิต นอกจากนี้ยังพบช่องว่างการวิจัยทางทฤษฎี (Theoretical Gap) ที่ยังไม่เคยมีการศึกษาการส่งเสริมบุคคลให้ประสบความสำเร็จในชีวิต ด้วยการนำเอาแนวคิด Growth Mindset บูรณาการร่วมกับทฤษฎีมาสโลว์ หรือ ลำดับขั้นความต้องการ (Maslow's Hierarchy of Needs) และทฤษฎีการเรียนรู้ของ Bloom's Taxonomy 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย ด้านจิตพิสัย และด้านทักษะพิสัย

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการส่งเสริมบุคคลให้ประสบความสำเร็จในชีวิตด้วยหลักพุทธธรรม โดยเชื่อมโยงทฤษฎีทางจิตวิทยาและหลักพุทธธรรมเข้าด้วยกันอย่างมีความสมดุล การบูรณาการทฤษฎีและแนวคิดเหล่านี้สามารถช่วยให้เกิดการสร้างโมเดลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้นในการส่งเสริมบุคคลให้ประสบความสำเร็จในชีวิตจากมุมมองของพุทธธรรม และสามารถนำมาปรับใช้ในหลายบริบททั้งในระดับบุคคลและองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการส่งเสริมบุคคลให้ประสบความสำเร็จในชีวิต
2. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมให้บุคคลประสบความสำเร็จในชีวิต
3. เพื่อบูรณาการรูปแบบการส่งเสริมบุคคลให้ประสบความสำเร็จในชีวิตด้วยหลักพุทธธรรม
4. เพื่อนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการส่งเสริมบุคคลให้ประสบความสำเร็จในชีวิตด้วยหลักพุทธธรรม

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการส่งเสริมบุคคลให้ประสบความสำเร็จในชีวิตด้วยหลักพุทธธรรม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยได้กำหนดวิธีการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1. ชั้นรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยสำรวจข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ คัมภีร์พระไตรปิฎก และศึกษาจากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ ตำรา หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสาร วารสาร บทความ งานเขียนที่เกี่ยวข้องทั่วไป

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยเลือกแบบการเจาะจง (Purposive Sampling) สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูล จำนวน 15 คน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา 5 คน 2) ผู้ปฏิบัติงานภาครัฐและเอกชน 5 คน และ 3) นักปราชญ์ชาวบ้านและศิลปินท้องถิ่น 5 คน

3. เครื่องมือวิจัย ผู้วิจัยพัฒนาแบบสัมภาษณ์โดยอ้างอิงจากวัตถุประสงค์ รวบรวมค้นคว้าเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาวิเคราะห์ข้อมูล จากนั้นจัดทำแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบ่งเป็น 4 ตอน ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษารูปแบบการส่งเสริมบุคคลให้ประสบความสำเร็จในชีวิต ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมให้บุคคลประสบความสำเร็จในชีวิต และข้อเสนอแนะอื่นๆ ตรวจสอบความถูกต้อง และตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยจากผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน ซึ่งเครื่องมือวิจัยได้ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์เลขที่ ว.286/2567

4. การเก็บข้อมูล ผู้วิจัยสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลด้วยตัวเองจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด

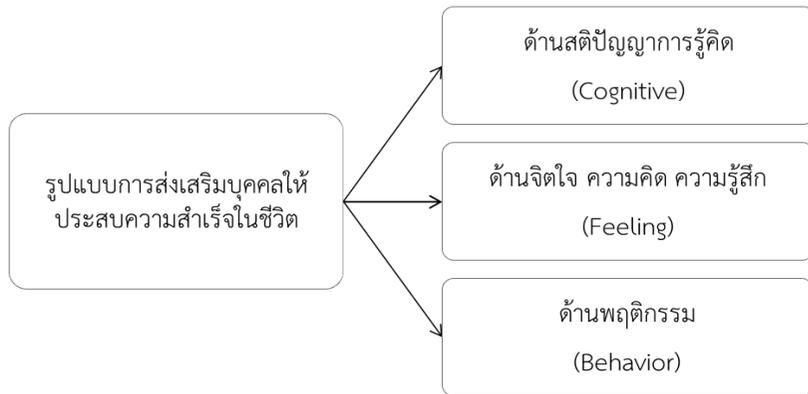
5. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยบันทึกเสียงและจดบันทึกการสัมภาษณ์ แล้วนำข้อมูลที่ได้อ่านเป็นประเด็นที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย พร้อมทั้งสังเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนาโดยอ้างอิงคำพูดของผู้ให้ข้อมูล

6. ขั้่นนำเสนอผลงานการวิจัย นำเสนอผลการวิจัย สร้างองค์ความรู้ในลักษณะที่เป็น Model รูปแบบการส่งเสริมบุคคลให้ประสบความสำเร็จในชีวิตด้วยหลักพุทธธรรม ตามลำดับขั้นตอนด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ ตามความเหมาะสมแก่เนื้อหาในบทต่าง ๆ ตามลำดับ และเสนอผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์

สรุปผลการวิจัย

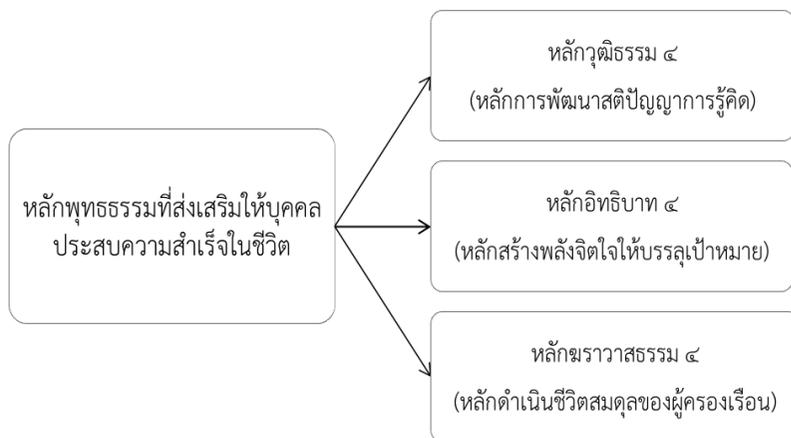
จากการศึกษาวิจัย เรื่อง รูปแบบการส่งเสริมบุคคลให้ประสบความสำเร็จในชีวิตด้วยหลักพุทธธรรมซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์ 1 เพื่อศึกษารูปแบบการส่งเสริมบุคคลให้ประสบความสำเร็จในชีวิต ค้นพบรูปแบบการส่งเสริมบุคคลในมิติต่าง ๆ ที่เป็นแบบแผนหรือกระบวนการที่พัฒนาขึ้นมาเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ ทศนคติ และพฤติกรรมของบุคคล ส่งเสริมให้การเจริญเติบโตทั้งทางบุคลิกและอาชีพ โดยต้องตั้งเป้าหมายให้ชัดเจน โดยรูปแบบการส่งเสริมบุคคลให้ประสบความสำเร็จในชีวิตที่ค้นพบ คือ การส่งเสริมบุคคลด้วยกระบวนการที่มุ่งเพิ่มพูนความรู้ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านทัศนคติและพฤติกรรมของบุคคล 3 ด้าน ประกอบด้วย การส่งเสริม 1) ด้านสติปัญญาการรู้คิด (Cognitive) 2) ด้านจิตใจ ความคิด ความรู้สึก (Feeling) และ 3) ด้านพฤติกรรม (Behavior)

ภาพ 1 สรุปรูปแบบการส่งเสริมบุคคลให้ประสบความสำเร็จในชีวิต

วัตถุประสงค์ 2 เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมให้บุคคลประสบความสำเร็จในชีวิต ซึ่งเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าที่มุ่งเน้นการพัฒนาทั้งกาย วาจา ใจ และปัญญาอย่างสมดุล เพื่อให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข มีเป้าหมาย และบรรลุผลสำเร็จทั้งในทางโลกและทางธรรม สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง และให้ผลอย่างเป็นรูปธรรมได้จริง ประกอบด้วย 1) หลักภูมิธรรม 4 (หลักการพัฒนาสติปัญญาการรู้คิด) 2) หลักอิทธิบาท 4 (หลักสร้างพลังจิตใจให้บรรลุเป้าหมาย) และ 3) หลักฆราวาสธรรม 4 (หลักดำเนินชีวิตสมดุลของผู้ครองเรือน)

ภาพ 2 สรุปรูปแบบการส่งเสริมบุคคลให้ประสบความสำเร็จในชีวิต

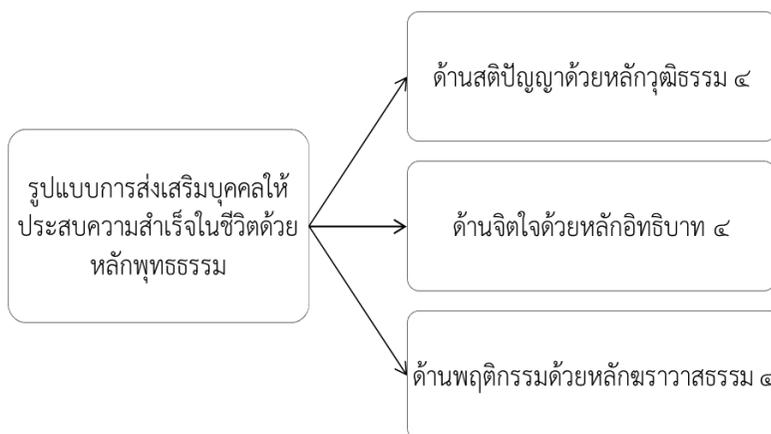
วัตถุประสงค์ 3 เพื่อบูรณาการรูปแบบการส่งเสริมบุคคลให้ประสบความสำเร็จในชีวิต ด้วยหลักพุทธธรรม ค้นพบว่า รูปแบบการส่งเสริมบุคคลให้ประสบความสำเร็จในชีวิตด้วยหลักพุทธ

ธรรม มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของบุคคลในสามด้านสำคัญ ได้แก่ สติปัญญา จิตใจ และพฤติกรรม ที่บูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับแต่ละด้าน เพื่อสร้างความสมดุลและความยั่งยืนในการดำเนินชีวิต โดยแสดงละเอียดดังนี้

1. การส่งเสริมด้านสติปัญญาด้วยหลักกุศลธรรม 4 การพัฒนาสติปัญญามีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับ หลักกุศลธรรม 4 ได้แก่ สัมปยุตสังเสวะ (การคบหากัลยาณมิตร) สัทธัมมัสสวนะ (การฟังธรรม) โยนิโสมนสิการ (การใคร่ครวญอย่างแยบคาย) และธัมมานุธัมมปฏิบัติ (การปฏิบัติถูกต้องตามธรรม) การบูรณาการหลักเหล่านี้ช่วยให้บุคคลสามารถ คิด วิเคราะห์ และตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผล นำไปสู่การเรียนรู้ที่มีคุณภาพและการพัฒนาตนเองในทุกมิติ ส่งผลให้บุคคลสามารถวางแผนชีวิตได้อย่างมีระบบ และก้าวสู่ความสำเร็จอย่างมั่นคง

2. การส่งเสริมด้านจิตใจด้วยหลักอิทธิบาท 4 การพัฒนาจิตใจมีความสัมพันธ์กับหลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ (ความพอใจในการกระทำ) วิริยะ (ความเพียรพยายาม) จิตตะ (ความตั้งใจจดจ่อ) และวิมังสา (การพิจารณาไตร่ตรอง) การประยุกต์หลักเหล่านี้ทำให้บุคคลมี แรงบันดาลใจและความมุ่งมั่น ที่ชัดเจน สามารถเผชิญกับอุปสรรคได้อย่างเข้มแข็งและมีสติ ทำให้จิตใจสงบ มั่นคง และพร้อมต่อการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการประสบความสำเร็จทั้งด้านการทำงาน การศึกษา และการดำเนินชีวิต

3. การส่งเสริมด้านพฤติกรรมด้วยหลักฆราวาสธรรม 4 การพัฒนาพฤติกรรมเชื่อมโยงกับ หลักฆราวาสธรรม 4 ได้แก่ สัจจะ (ความซื่อสัตย์จริงใจ) ทมะ (การฝึกตน) ขันติ (ความอดทน) และจาคะ (การเสียสละ) การนำหลักเหล่านี้มาปรับใช้ในชีวิตประจำวันช่วยสร้างพฤติกรรมที่ดีงาม และเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น การมีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับคุณธรรม ทำให้บุคคลได้รับการยอมรับในสังคม สามารถสร้างเครือข่ายที่ดี และพัฒนาชีวิตไปสู่ความสำเร็จในระยะยาว

ภาพ 3 แสดงแผนผังรูปแบบการส่งเสริมบุคคลให้ประสบความสำเร็จในชีวิตด้วยหลักพุทธธรรม

อภิปรายผลการวิจัย

รูปแบบการส่งเสริมบุคคลให้ประสบความสำเร็จในชีวิตด้วยหลักพุทธธรรม เป็นแนวทางที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของบุคคลอย่างรอบด้าน โดยบูรณาการหลักธรรมสำคัญเข้ากับการส่งเสริมใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสติปัญญา ด้านจิตใจ และด้านพฤติกรรม ซึ่งหลักธรรมมีบทบาทและความสัมพันธ์ในการเสริมสร้างคุณลักษณะของบุคคลให้เติบโตอย่างสมดุล การบูรณาการดังกล่าวช่วยให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีเหตุผล มีความสุข และประสบความสำเร็จในด้านต่าง ๆ ของชีวิต ทั้งด้านการศึกษา การทำงาน และการอยู่ร่วมในสังคม อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้บุคคลมีจิตสำนึกแห่งความดีงามและเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น อันนำไปสู่ความสำเร็จที่มั่นคงและยั่งยืน การบูรณาการความสำเร็จผ่านกระบวนการส่งเสริมด้านสติปัญญา จิตใจ และพฤติกรรม ด้วยหลักพุทธธรรมนั้น ประกอบด้วย 1) ด้านสติปัญญาด้วยหลักกุฎติธรรม 4 2) ด้านจิตใจด้วยหลักอิทธิบาท 4 และ 3) ด้านพฤติกรรมด้วยหลักฆราวาสธรรม 4 โดยแสดงละเอียดดังนี้

1. บูรณาการการส่งเสริมบุคคลให้ประสบความสำเร็จในชีวิตด้านสติปัญญาด้วยหลักกุฎติธรรม 4

การส่งเสริมบุคคลให้ประสบความสำเร็จในชีวิตด้านสติปัญญามีความเชื่อมโยงกับหลักกุฎติธรรม 4 ได้แก่ สัมปยุตตสังเสวะ (การคบหากัลยาณมิตร) สัทธัมมัสสวนะ (การฟังธรรม) โยนิโสมนสิการ (การใคร่ครวญอย่างแยบคาย) และธัมมานุธัมมปฏิบัติ (การปฏิบัติถูกต้องตามธรรม) ทั้งนี้เพราะการบูรณาการหลักเหล่านี้ช่วยให้บุคคลสามารถ คิด วิเคราะห์ และตัดสินใจ ได้อย่างมีเหตุผล นำไปสู่การเรียนรู้ที่มีคุณภาพและการพัฒนาตนเองในทุกมิติ การบูรณาการหลักกุฎติธรรม 4 นี้กับการส่งเสริมด้านสติปัญญาจะช่วยให้ทุกคนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสมดุลและประสบความสำเร็จในทุกด้านอย่างแท้จริงตามหลักธรรมชาติ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2543) ไปในทิศทางเดียวกับพระครูสมุห์คลอง กมลโล และคณะ (2562) ศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักกุฎติธรรมในชีวิตประจำวันของนักเรียนโรงเรียนสมานคุณวิทยาทาน อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิอย่างเป็นสัดส่วน ซึ่งเป็นตัวแทนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 1 - ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนสมานคุณวิทยาทาน จำนวน 265 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติ ร้อยละ ความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน t - test และ F - test สรุปความได้ว่า การนำหลักกุฎติธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนพบว่าการปฏิบัติตามหลักธรรมทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านธัมมานุธัมมปฏิบัติ (การนำไปปฏิบัติ) 2) ด้านโยนิโสมนสิการ (การคิดใคร่ครวญ) 3) ด้านสัมปยุตตสังเสวะ (การคบคนดี) และ 4) ด้านสัทธัมมัสสวนะ (การฟังธรรม) ช่วยส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ไปปฏิบัติและและสามารถพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในตัวนักเรียน ส่งผลให้สามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จในชีวิตได้

2. บูรณาการการส่งเสริมบุคคลให้ประสบความสำเร็จในชีวิตด้านจิตใจด้วยหลักอิทธิบาท 4

การส่งเสริมบุคคลให้ประสบความสำเร็จในชีวิตด้านจิตใจมีความสัมพันธ์กับหลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ (ความพอใจในการกระทำ) วิริยะ (ความเพียรพยายาม) จิตตะ (ความตั้งใจจดจ่อ) และวิมังสา (การพิจารณาไตร่ตรอง) การประยุกต์หลักเหล่านี้ทำให้บุคคลมีแรงบันดาลใจและความมุ่งมั่น ที่ชัดเจน สามารถเผชิญกับอุปสรรคได้อย่างเข้มแข็งและมีสติ ทำให้จิตใจสงบ มั่นคง และพร้อมต่อการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพราะเป็นพื้นฐานสำคัญของการประสบความสำเร็จทั้งด้านการทำงาน การศึกษา และการดำเนินชีวิต โดยแต่ละหลักธรรมมีบทบาทและความสัมพันธ์ในการเสริมสร้างจิตใจเป็นอย่างมาก การบูรณาการคุณธรรมเหล่านี้กับจิตใจที่มั่นคง แข็งแกร่ง สงบสุข และมีคุณธรรม ส่งเสริมให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างราบรื่น มีความสุข และประสบความสำเร็จในด้านต่าง ๆ ของชีวิต ทั้งในทางงาน การเรียน และการดำเนินชีวิตทั่วไป นอกจากนี้ การนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการกับการบริหาร และการนำสถานศึกษาสู่ความสำเร็จ สามารถสรุปหลักธรรมสำหรับการบริหารลงในหลักอิทธิบาท 4 หรือหลักแห่งความสำเร็จ ซึ่งหลักธรรมนี้เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดความสำเร็จในการทำงาน ประกอบด้วย 1) ฉันทะ คือ มีใจรัก 2) วิริยะ คือ ความพากเพียร 3) จิตตะ คือ การเอาใจจดจ่อ 4) วิมังสา คือ การวินิจฉัยผู้บริหารจึงต้องคิดแยบแยบ วิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างสรรค์ กว้างไกล เพื่อนำไปสู่การพัฒนาให้ประสบความสำเร็จ (พระครูใบฎีกาวิเชียร มหาวิชิรปญโญ (คันธา) และ เอกราช โฆษิตพิมานเวช, 2566) ไปในทิศทางเดียวกับ วนิดา ตรงดี (2568) ที่อธิบายว่า อิทธิบาท 4 ได้แก่ (ฉันทะ) คือ การวางแผน ควบคู่ไปกับความพอใจ (วิริยะ) คือ การจัดการ ควบคู่ไปกับความเพียร (จิตตะ) คือ การนำควบคู่ไปกับความเอาใจใส่ และสุดท้าย คือ (วิมังสา) คือ การควบคุมซึ่งควบคู่ไปกับความเข้าใจ ที่ก่อให้เกิดพัฒนาด้านพฤติกรรม การพัฒนา และปัญญา ทั้งนี้เป็นหลักแห่งความรับผิดชอบ ต่อหน้าที่การงานไปสู่ความสำเร็จทั้งแก่ตนเองและองค์กร ซึ่งนำไปสู่การบริหารจัดการองค์กรที่มั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืนอย่างแท้จริง นอกจากนี้ การใช้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ในด้านการบริหารตนเองของผู้บริหาร การบริหารบุคคลและการบริหารงานในองค์กรมีความสอดคล้องกับหลักการครองตน ครองคน และครองงาน โดยการใช้หลักธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในด้านการบริหารจัดการและดำเนินการ เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด ที่ต้องมีพรหมวิหาร 4

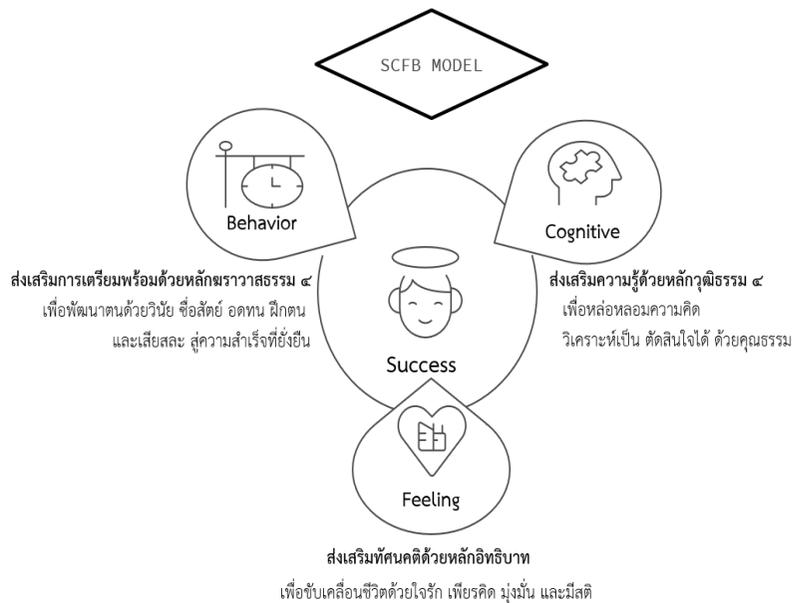
3. บูรณาการการส่งเสริมบุคคลให้ประสบความสำเร็จในชีวิตด้านพฤติกรรม ด้วยหลักพรวาสาธรรม 4

การส่งเสริมบุคคลให้ประสบความสำเร็จในชีวิตด้านพฤติกรรมมีความสัมพันธ์กับหลักพรวาสาธรรม 4 ได้แก่ สัจจะ (ความซื่อสัตย์จริงใจ) ทมะ (การฝึกตน) ขันติ (ความอดทน) และจาคะ (การเสียสละ) ทั้งนี้เพราะการนำหลักเหล่านี้มาปรับใช้ในชีวิตประจำวันช่วยสร้าง พฤติกรรมที่ดีงาม และเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น การมีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับคุณธรรมทำให้บุคคลได้รับการยอมรับในสังคม สามารถสร้างเครือข่ายที่ดี และพัฒนาชีวิตไปสู่ความสำเร็จในระยะยาว โดยแต่

ละหลักธรรมมีบทบาทและความสัมพันธ์ในการเสริมสร้างพฤติกรรม การบูรณาคุณธรรมเหล่านี้ ส่งเสริมด้านพฤติกรรมที่ดี ทำให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างราบรื่น มีความสุข และประสบความสำเร็จในด้านต่าง ๆ ของชีวิต ทั้งในการทำงาน การเรียน และการดำเนินชีวิตทั่วไป นอกจากนี้ยังสามารถเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคมในทางที่ดี (พระธรรมโกศาจารย์, 2551) สอดคล้องกับ วีรพงศ์ พิชัยเสนาณรงค์ และคณะ (2567) ที่ศึกษาการวิเคราะห์กระบวนการสร้างความสำเร็จในชีวิตตามหลักอริยฐานธรรม การวิจัยนี้ใช้วิธีการเชิงคุณภาพ โดยวิเคราะห์เนื้อหาภายใต้บริบททางพระพุทธศาสนา เพื่ออธิบายกระบวนการสร้างความสำเร็จในชีวิตตามหลักอริยฐานธรรม ผลการวิจัยพบว่า หลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแบ่งได้เป็น 4 ด้าน ได้แก่ ปัญญา (ความคิดตามความจริง), สัจจะ (ความจริงใจและความซื่อสัตย์), จาคะ (การเสียสละ), และ อุปลมมะ (การควบคุมจิตใจ) ซึ่งทั้งหมดนี้ ล้วนเป็นแนวทางที่ช่วยส่งเสริมให้บุคคล สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีเป้าหมาย และประสบผลสำเร็จอย่างมั่นคง

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่และข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ คือ รูปแบบการส่งเสริมบุคคลให้ประสบความสำเร็จในชีวิตด้วยหลักพุทธธรรม เรียกว่า SCFB MODEL: The Buddhist Integrative Model of Success through Cognitive, Feeling, and Behavior คือ รูปแบบการส่งเสริมบุคคลให้ประสบความสำเร็จ โดยเน้นการบูรณาการทางพระพุทธศาสนา เพื่อความสำเร็จผ่านกระบวนการใช้สติปัญญา จิตใจ และพฤติกรรมอย่างเป็นองค์รวม ซึ่งมีความเชื่อมโยงหลักพุทธธรรม และหลักแนวคิดทฤษฎีการส่งเสริมบุคคลให้ประสบความสำเร็จในชีวิตได้อย่างชัดเจน ทั้งในการส่งเสริมด้านสติปัญญา จิตใจ และพฤติกรรม โดยแต่ละหลักธรรมมีบทบาทและความสัมพันธ์ในการเสริมสร้างแต่ละด้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ การบูรณาการหลักธรรมเหล่านี้กับสติปัญญา จิตใจ และพฤติกรรม ช่วยให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสมดุล มีความสุข และประสบความสำเร็จในด้านต่าง ๆ ของชีวิต ทั้งในการทำงาน การเรียน และการดำเนินชีวิตทั่วไป นอกจากนี้ยังสามารถเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคมในทางที่ดี นำไปสู่ความสำเร็จที่ยั่งยืนและมีความหมาย การบูรณาการความสำเร็จผ่านกระบวนการส่งเสริมด้านสติปัญญา จิตใจ และพฤติกรรม กับหลักพุทธธรรมมีความเชื่อมโยงอย่างชัดเจน ซึ่งประกอบด้วย 1) ด้านสติปัญญาด้วยหลักคุณธรรม 4 2) ด้านจิตใจด้วยหลักอิทธิบาท 4 และ 3) ด้านพฤติกรรมด้วยหลักขรรวาสธรรม 4 อธิบายได้ดังแสดงในรูปภาพ

ภาพ 4 รูปแบบการส่งเสริมบุคคลให้ประสบความสำเร็จในชีวิตด้วยหลักพุทธธรรม
(The Buddhist Integrative Model of Success through Cognitive, Feeling, and Behavior):
SCFB MODEL

สรุปและข้อเสนอแนะ

รูปแบบการส่งเสริมบุคคลให้ประสบความสำเร็จในชีวิต ด้วยหลักพุทธธรรมมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของบุคคลอย่างรอบด้าน ผ่านการบูรณาการหลักธรรมเข้ากับสามมิติสำคัญ ได้แก่ สติปัญญา จิตใจ และ พฤติกรรม โดยด้านสติปัญญาเน้นการใช้หลัก วุฒิธรรม 4 เพื่อเสริมสร้างการคิด วิเคราะห์ และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ด้านจิตใจประยุกต์หลัก อิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความมุ่งมั่น แรงบันดาลใจ และความมั่นคงทางอารมณ์ ส่วนด้านพฤติกรรมเชื่อมโยงกับหลัก พรวาธรรม 4 เพื่อสร้างพฤติกรรมที่ดีงามและความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น การบูรณาการทั้งสามด้านช่วยให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสมดุล ก้าวสู่ความสำเร็จอย่างมั่นคง และสร้างประโยชน์แก่สังคมโดยรวม ผลการวิจัยพบว่ามีลักษณะบางประการที่น่าสนใจควรศึกษาค้นคว้า ใน 2 ประเด็นหลักดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปปรับใช้

1.1 หน่วยงานทางการศึกษา ควรนำรูปแบบการส่งเสริมความสำเร็จในชีวิตด้วยหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทั้งด้านสติปัญญา จิตใจ และพฤติกรรมอย่างสมดุล

1.2 สถาบันพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หรือหน่วยงานฝึกอบรม ควรออกแบบหลักสูตรอบรมที่บูรณาการหลักพุทธธรรม (พรวาธรรม 4 อิทธิบาท 4 วุฒิธรรม 4) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพบุคคลให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน

1.3 ผู้นำชุมชนและผู้นำองค์กร ควรนำผลการวิจัยไปปรับใช้ในการวางแผนทางการพัฒนาคนในชุมชนหรือองค์กร เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และสร้างความสำเร็จร่วมกันในสังคม

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

2.1 ควรศึกษาการประเมินผล ของการนำรูปแบบการส่งเสริมความสำเร็จในชีวิตด้วยหลักพุทธธรรมไปใช้ในบริบทต่าง ๆ เพื่อวัดประสิทธิผลและประสิทธิภาพของรูปแบบที่เสนอ

2.2 ควรวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยใช้รูปแบบที่ได้จากการวิจัยนี้ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง เช่น นักเรียน นักศึกษา หรือบุคลากรในองค์กร เพื่อศึกษาผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจริง

2.3 ควรขยายการศึกษา ไปยังหลักธรรมอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น สาราณียธรรม 6 หรือ พรหมวิหาร 4 เพื่อเปรียบเทียบหรือพัฒนารูปแบบให้ครอบคลุมและหลากหลายยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- จิรชญา เชียงกุล. (2566). อุเบกขาในการเจริญภาวนากรรมฐานกับความสำเร็จในทางโลก. *วารสารพุทธจิตวิทยา*, 8(1), 143–153.
- ชลวิทย์ เจียรจิตต์. (2560). *ศาสนากับการพัฒนา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ.
- ชูขวัญ รัตนพิทักษ์ธาดา และประทุมทอง ไตรรัตน์. (2566). สมรรถนะของผู้นำทางการศึกษาเพื่อการอยู่รอดและเติบโตในยุค BANI World. *วารสารวิชาการสถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิก*, 9(1), 17-18.
- ดาวรุ่ง วชิรินทร์รัตน์, ชูดารัตน์ วชิรินทร์รัตน์ และสุวรรณกาญจน์ สุพมาตรา. (2564). การพัฒนาความเป็นผู้นำในตัวคุณเพื่อความสำเร็จในการทำงาน. *วารสารสมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย*, 3(3), 45-56.
- เปรมวดี คฤหเดช, พรพรรณ วรสีหะ, สำหรี แดงทองดี, สุรางค์ เชื้ออวนิชชากร และพูนสุข ช่วยทอง. (2561). ความสัมพันธ์ระหว่างความสุขของผู้สูงอายุเกษียณอายุราชการกับปัจจัยส่วนบุคคล ความรู้สึกรู้สึกคุณค่าในตนเองและวิถีชีวิต. *จุฬาลงกรณ์เวชสาร*, 62(5), 815-830.
- พระกิติคุณ สิริคุโณ. (2022). การแก้ไขปัญหาคความเครียดด้วยหลักธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท. *วารสาร นิลิต วัง*, 24(2), 136-145.
- พระครูใบฎีกาวิเชียร มหาวชิรปญโญ (คันทา) และเอกราช โฆษิตพิมานเวช. (2566). การนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการการบริหาร และการนำสถานศึกษาสู่ความสำเร็จ. *Journal of Modern Learning Development*, 8(3), 381–394
- พระครูสมุห์ค้อง กมพโล, พระอรุณสุตาลังการ และกันตภณ หนูทองแก้ว. (2562). การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในชีวิตประจำวันของนักเรียนโรงเรียนสมานคุณวิทยาทาน อำเภอหาดใหญ่ จังหวัด สงขลา. *Journal of Social Science and Cultural*, 3(2), 54-66.

- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2551). *พุทธวิธีบริหาร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2552). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุง*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสมุห์พงศธร ปภังกร (ทุมชะ). (2564). *การประยุกต์ใช้หลักกอธิธิบาท 4 การบริหารงานของเทศบาลกุดจับ อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- วนิดา ตรงดี. (2025). การบริหารทรัพยากร มนุษย์ภาครัฐ ด้วยหลักกอธิธิบาท 4 เพื่อพัฒนาศักยภาพและการมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน. *วารสารพุทธนวัตกรรม และการจัดการ*, 8(3), 278-290.
- วีรพงศ์ พิชัยเสนาณรงค์, สมชาย มะรินทร์ และจักรพันธ์ นวะวะแก้ว. (2024). การวิเคราะห์กระบวนการสร้างความสำเร็จในชีวิตตามหลักกอธิธิฐานธรรม. *วารสารนวัตพุทธศาสตร์*, 3(2), 17-31.
- สำนักงานกิจการยุติธรรม. (2565). รายงานประจำปี 2565 คณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ. สืบค้นเมื่อ 21 มิถุนายน 2568, จาก <https://www.oja.go.th/wp-content/uploads/2023/07/annual2565update.pdf>
- สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. (2566). ข้อมูลการแจ้งความออนไลน์ 1 มีนาคม 2565 – 19 สิงหาคม 2566. สืบค้นเมื่อ 21 มิถุนายน 2568, จาก https://www.thaihealthreport.com/th/articles_detail
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2563). *รายงานการศึกษา รูปแบบการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ COVID-19*. กรุงเทพฯ: สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้.
- สุวิมล ว่องวาณิช. (2562). *การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรุณัฐ ปุณยกนก. (2567). แผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย : การประยุกต์หลักพุทธธรรม เพื่อความสำเร็จ. *วารสารบัณฑิตศึกษาวិชาการ*, 2(4), 42-49.
- Dweck, C. S. (2006). *Mindset: The new psychology of success*. Random house.
- Madhavi Gaur. (2023). World Happiness Index 2023 Country Wise List. Retrieved January 25, 2023, from <https://currentaffairs.adda247.com/world-happiness-index-2023/>
- Maslow, A. & Lewis, K. J. (1987). Maslow's hierarchy of needs. *Salenger Incorporated*, 14(17), 987-990

Mugabe, F. (2022). From VUCA to BANI: Five key HR issues to deal with for HR teams today. Retrieved January 25, 2023, from https://hr-congress.com/2022/04/20/from-vuca-to-bani-five-key-hr-issues-to-deal-with-for-hr-teams-today/php?id=219&utm_source=chatgpt.com